

ВІДГУК

офіційного опонента - доктора педагогічних наук, професора

Ящук Інни Петрівни на дисертаційне дослідження

**Шарненкової Тетяни Олександрівни «Організація самоосвіти вчителя у вітчизняній теорії і практиці (кінець XIX – перша третина XX століття)»,
представленого на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки**

1. Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами.

Реформування системи національної освіти вимагає всебічної уваги до кожної з її складових частин. Певною мірою це стосується підвищення педагогічної майстерності вчителів шляхом організації самоосвіти педагогів, яка являє собою органічну складову безперервної педагогічної освіти.

Її специфіка полягає в тому, що в процесі самоосвіти суб'єкт і об'єкт освіти виступають в одній особі. Самоосвіта педагогів є безперервним, особливим чином організований процес розвитку та збагачення сукупної культури педагога на основі сформованих в нього освітніх потреб.

Рецензоване дослідження Шарненкової Тетяни Олександрівни є актуальним у вимірах сучасності, оскільки вивчення закономірностей, аналіз суспільно-історичних умов розвитку теоретичних та практичних засад організації самоосвіти вчителя, основних рис, що характеризують етапи її функціонування як цілісного феномена із співвідношенням різних напрямів у теорії та практиці, взаємозв'язками з іншими елементами освіти, відкриває можливості для плідного використання всього нагромадженого знання, для визначення перспектив нових досліджень, для формування історико-педагогічного світогляду та відповідної наукової культури фахівців. Пізнаючи минуле, сучасність та майбутнє одного з важливих напрямів діяльності вищої

освіти, тенденції та закономірності його розвитку, історія цього явища надає можливість впливати на хід і напрями його сучасного розвитку.

Обраний напрям дослідження відповідає тематичному плану науково - дослідних робіт Житомирського державного університету імені Івана Франка. Дослідження здійснювалось в межах науково-дослідної роботи «Становлення та розвиток освіти та виховання у різні історичні періоди» (державний реєстраційний номер № 0110U002112). Тема дисертації належним чином затверджена та закординована.

Високий ступінь обізнаності дисертантки з теорією та практикою педагогічної діяльності вчителя, тенденцій організації самоосвіти педагога кінця XIX – першої третини XX століття дозволив автору чітко визначити тему, об'єкт і предмет дослідження. Позитивне враження справляє також мети, завдань, визначення методів дослідження. Зміст дисертації відповідає її плану, а структура-дослідницьким завданням.

2. Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

У результаті дослідження дисертанткою цілісно висвітлено визначені суспільно-історичні умови розвитку теоретичних та практичних засад організації засад самоосвіти вчителя у визначений період; представлено та науково обґрунтовано періодизацію організації самоосвіти вчителя в Україні; схарактеризовано особливості організації самоосвіти (усвідомлення необхідності підвищення науково-теоретичного, професійно-педагогічного, загальнокультурного рівня вчителя, що забезпечувалося національним спрямуванням освіти та самоосвіти, політизацією та уніфікацією змісту і форм самоосвіти; активізацію психолого-педагогічних досліджень професійної діяльності; зростання ролі самоосвіти у вітчизняних теоріях); здійснений історико-педагогічний дискурс видатних діячів досліджуваного періоду; на основі аналізу організації самоосвіти вчителя окреслено можливості творчого використання прогресивних ідей вітчизняної теорії та практики у роботі сучасного педагога на трьох рівнях.

3. Нові факти, одержані здобувачем.

Дисертаційна робота Шарненкової Тетяни Олександрівни є комплексним теоретико - методологічним дослідженням, у якому завдяки аналізу архівних документів, використання тих публікацій у педагогічній пресі досліджуваного періоду, які ще не було введено до наукового обігу, а також систематизації фактичного матеріалу із значної кількості джерел нормативно-правового, наукового та навчально-методичного характеру (390 найменувань, з них 52 архівних матеріалів) уперше: - комплексно досліджено теоретичні засади і практичний досвід організації самоосвіти вчителя в Україні кінця ХІХ – першої третини ХХ століття; визначено періодизацію еволюції теорії та практики організації самоосвіти вчителя; узагальнено практичний досвід та креслено тенденції організації самоосвіти вчителя досліджуваного періоду.

Подальшого розвитку набули ідеї вітчизняних педагогів щодо формування науково-теоретичних основ і розвитку практики самоосвіти вчителя.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Аналіз тексту дисертації Шарненкової Тетяни Олександрівни, автореферату та змісту публікацій дисертантки дають змогу дійти висновку про наукову обґрунтованість і достовірність викладених автором результатів. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, а також їх достовірність забезпечуються й належною методологічною базою, ґрунтовним вивченням і критичним аналізом наукових праць і загалом не викликають сумніву.

Одержанню достовірних і обґрунтованих результатів сприяло застосування комплексу загальнонаукових та спеціальних методів, як-то: загальнонауковий, історико-хронологічний, конкретно-історичний, історико-біографічний, історико-ретроспективний. Викладене вище дає підстави стверджувати, що наукові положення, висновки і рекомендації дисертаційного

дослідження Шарненкової Тетяни Олександрівни достатньо обґрунтовані й достовірні.

5. Значення для науки і практики отриманих автором результатів.

Дисертаційна робота Шарненкової Тетяни Олександрівни містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати у сукупності розв'язують актуальне наукове завдання, яке передбачало здійснення комплексного аналізу організації самоосвіти вчителя у педагогічній теорії та практиці кінця XIX – першої третини XX століття, обґрунтування можливостей використання прогресивних ідей у практичній діяльності сучасного вчителя. Рівень апробації результатів дослідження є також достатнім і підтверджується участю дисертантки у науково-практичних конференціях різного рівня (18 конференцій).

6. Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.

Можна погодитися з практичною значущістю пропонованого дослідження, позаяк матеріали дослідження можуть бути використані при написанні узагальнюючих праць та навчальних посібників з історії педагогіки; як навчально-методичне забезпечення курсу: «Історія педагогіки»; у навчально-виховному процесі освітніх закладів, що сприятиме зростанню професійного рівня вчительства, розширенню можливостей організації самоосвіти педагогів.

7. Оцінка змісту дисертації, її завершеність загалом.

Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Дослідження системно організоване: чітко окреслено його об'єкт, предмет і мету, сформульовано завдання, забезпечено відповідність завдань та висновків, які логічно випливають зі змісту основного тексту дисертації.

У першому розділі – «Організація самоосвіти вчителя як науково-педагогічна проблема» – обґрунтовано теоретико-методологічні засади дослідження та сутність основних дефініцій дослідження; обґрунтовано

суспільно-історичні умови розвитку теорії і практики організації самоосвіти вчителя.

Дослідниця вдало узагальнила зміст основних дефініцій дослідження : освіта, самоосвіта, самостійна робота, організація самоосвіти. Дисертантка здійснює аналіз різних наукових підходів до визначення поняття «самоосвіта», виокремила найбільш загальні її тлумачення.

Без сумніву, провідне місце у першому розділі посідає авторське визначення передумов організації самоосвіти вчителя у вітчизняній теорії та практиці досліджуваного періоду; теоретичне обґрунтування періодизації організації самоосвіти вчителя в Україні кінця XIX – першої третини XX століття.

У другому розділі - «Структурні та змістові характеристики організації самоосвіти вчителя у вітчизняній теорії і практиці кінця XIX – першої третини XX століття» — розкрито зміст, форми організації самоосвіти вчителя визначеного періоду; проаналізовано особливості та висвітлено основні тенденції організації самоосвіти у вітчизняній теорії та практиці кінця XIX – першої третини XX століття; досліджено внесок вітчизняних педагогів у розвиток теорії та практики самоосвіти.

З'ясовано, що 1868-1917рр.були досить продуктивними для розвитку теорії та практики самоосвіти. На основі здійсненого аналізу дисертантка доводить, що організація самоосвіти наприкінці XIX – першої третини XX століття набула складного системного характеру і передбачала заходи науково-методичного, просвітницького, загально розвивального спрямування.

Науковий пошук дав змогу Шарненковій Тетяні Олександрівні схарактеризувати провідні тенденції самоосвіти вчителів впродовж визначених періодів: усвідомлення необхідності належної психолого-педагогічної підготовки кадрів; неперервність та масовість педагогічної психолого-педагогічної підготовки кадрів; неперервність та масовість педагогічної самоосвіти; політизація; підвищення науково-теоретичного, професійно-педагогічного та загальнокультурного рівня; запровадження заочної

педагогічної освіти; удосконалення організації та методичного керівництва самоосвітою педагогів; уніфікація змісту і форм самоосвіти; переорієнтація на розвиток педагога як професіонала й особистості; гуманізація, демократизація, національна спрямованість.

Визначено продуктивні ідеї та можливості використання історико-педагогічного досвіду самоосвіти вчителя на трьох рівнях: загальнодержавному, регіональному, галузевому. за сучасних умов.

Дисертаційна робота Шарненкової Тетяни Олександрівни за своїм змістом і формою є завершеним самостійним дисертаційним дослідженням

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертанткою результатів, відзначимо окремі дискусійні положення та висловимо деякі зауваження й побажання до змісту роботи:

1. У дослідженні Шарненкової Т. О. ґрунтовно аналізує зміст дефініцій дослідження: освіта, самоосвіта, самостійна робота, організація самоосвіти. На нашу думку, варто в дослідженні чітко розкрити джерела розвитку / вдосконалення системи самоосвіти вчителя.
2. У дисертації схарактеризовано нові форми роботи, засновані на принципах самоосвіти: іспити на право вчителювати, педагогічний інструктаж фахівців; заочна освіта тощо. Вважаємо, що авторові варто було б більш детально зупинитись на такій формі роботи як екстернати при педагогічних навчальних закладах.
3. У роботі йдеться про полідисциплінарні методологічні засади дослідження проблеми самоосвіти вчителя. На нашу думку, дослідження лише виграло б, якби автор сфарактеризувала в змісті роботи міждисциплінарність та зазначила, чим відрізняється полідисциплінарність від міждисциплінарності .
4. У розділі 2 недостатньо чітко, з нашої точки зору, схарактеризовано науково-теоретичні основи практики самоосвіти вітчизняних

педагогів, які набудуть подальшого розвитку завдяки науковим напрацюванням Шарненкової Т. О.

5. Розглядаючи практику самоосвіти вчителя, варто було би, на наш погляд, розкрити самоврядувальні засади організації освітнього середовища, які впливають на самоосвітню діяльність педагога.
6. Вважаємо, що практична цінність роботи Шарненкової Т. О. значно зросла б, якби було подано методичні рекомендації для організації самоосвіти вчителів загальноосвітніх навчальних закладів України.

Утім, висловлені зауваження та побажання не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованої роботи і є приводом для наукової дискусії.

9. Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових і виданнях.

Основний зміст і результати дисертаційного дослідження висвітлено в 20 публікаціях, серед них: 15 - статті в наукових фахових виданнях, 4 – у зарубіжних наукових виданнях. На основі аналізу змісту цих публікацій можна констатувати, що наукові положення, висновки та рекомендації, які було отримано в результаті проведеної роботи, у друкованих працях викладено достатньо повно. Результати дисертаційного дослідження Шарненкової Тетяни Олександрівни достатньою мірою апробовані на 18 науково-практичних конференціях різного рівня.

10. Ідентичність змісту автореферату й основних положень дисертації.

Структурна побудова, зміст, висновки, що викладені в авторефераті дисертації Шарненкової Тетяни Олександрівни повністю відображають основні положення дисертації.

11. Висновок.

Аналіз дисертації, автореферату та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дослідження **Шарненкової Тетяни Олександрівни «Організація самоосвіти вчителя у вітчизняній теорії і практиці (кінець XIX – перша третина XX століття)»** є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагоме теоретичне і прикладне значення, заслуговує

позитивної оцінки, відповідає вимогам пп. 9, 11,12,13, 15 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» (Постанова Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. за № 567) та іншим інструктивним вимогам Міністерства освіти і науки України щодо докторських дисертацій, а її автор - Шарненкова Тетяна Олександрівна - заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 - загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,

декан факультету початкової освіти та філології

Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Ящук І.П.